

Η ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΗ κρίση στο ελληνικό πανεπιστήμιο συνεχώς διευρύνεται και, ταυτόχρονα, αρχίζει να εμφανίζει στοιχεία μονιμότητας. Αυτό συμβαίνει σε μια περίοδο διεθνών ανακατατάξεων, στην οποία αναμένεται να είναι καθοριστικός ο ρόλος του πανεπιστημίου. Τα βασικά στοιχεία της κρίσης των ΑΕΙ έμειναν αναλλοίωτα και μετά την εφαρμογή του Ν. 1268/82, ενώ παράλληλα αυτή η εφαρμογή δημιούργησε καινούργια. Η ανάγκη τροποποίησης ή ακόμη και αντικατάστασης του Ν. 1268/82, μετά οκτώ χρόνια ζωής του, δεν σηματοδοτεί μόνο τη μικρή ανθεκτικότητά του στο χρόνο αλλά κυρίως την προβληματικότητα των διαδικασιών κατάρτισης και υλοποίησής του. Έτσι, η έλλειψη ουσιαστικού διαλόγου κατά τη φάση διαμόρφωσής του δεν εξασφάλισε την επαρκή συναίνεση της πανεπιστημιακής κοινότητας. Οι συνεχείς προσφυγές αποτέλεσαν διαρκή ανασταλτικό παράγοντα κατά την εφαρμογή του. Η εννοϊκή μεταχείριση ορισμένων πανεπιστημιακών ομάδων ανέπτυξε ένα κλίμα συνενόχης που περιόρισε την αναγκαία κριτική του. Η απουσία διορθωτικών παρεμβάσεων και μηχανισμών ελέγχου του αποτελέσματος κατέστησε το νόμο, πολύ σύντομα, ένα ασφυκτικό πλαίσιο.

Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν από το Ν. 1268/82 βασικά αναφέρονται:

- σε δυσλειτουργίες του διοικητικού μηχανισμού (παρά το γεγονός ότι το πανεπιστήμιο έχει μετατραπεί σε χώρο συνεχών συνελεύσεων των διοικητικών οργάνων του),
- στην κατάπτωση του γνωστικού αντικείμενου από την εισαγωγή των εξαμήνων, με συνέπεια, εκτός των άλλων, το πανεπιστήμιο να γίνει εξεταστικό κέντρο,
- στην υποβάθμιση του διδακτικού έργου, αφού εξανάγκασε το ΔΕΠ να στραφεί στην παραγωγή των αναγκαιών για την εξέλιξη του εργασιών.

Στις προηγούμενες παρενέργειες του Ν. 1268/82, που επιβάλλουν και την αναθεώρησή του, είναι λάθος να προστίθεται και κάθε άλλο στοιχείο της κρίσης του ελληνικού πανεπιστημίου. Η αναφορά ορισμένων παραδειγμάτων ίσως είναι χρήσιμη. Συγκεκριμένα, οι επικριτές των διαδικασιών εξέλιξης του ΔΕΠ, που εισήγαγε ο νόμος-πλαίσιο, θέλουν να αγνοούν συ-

στηματικά ότι τα απαιτούμενα προσόντα είναι και ικανά και σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική. Η κατ' οικονομία εφαρμογή τους πιστοποιεί μόνο την ανωριμότητα της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Οι κλαυθμοί για την κομματικοποίηση της εκλογής των διοικητικών οργάνων είναι τουλάχιστον υποκριτικοί. Έτσι, δεν ενοχλεί η αξιοκρατική (αλλά με κομματική λογική) εκλογή π.χ. των βουλευτών και η ανάθεση σ' αυτούς, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, της διαχείρισης μέγιστης σημασίας προβλημάτων (όπως της παιδείας). Ενοχλεί, όμως, η με ανάλογο τρόπο εκλογή του πρύτανη, τον οποίο στην ουσία το θεσμικό πλαίσιο περιορίζει μόνο σε διαχειριστή της κρίσης.

Η πρόσφατη ανακάλυψη ότι για το χαμηλό επίπεδο σπουδών ευθύνεται το ένα και μοναδικό σύγγραμμα αποτελεί διεθνή πρωτοτυπία. Όσοι το ισχυρίζονται αποκρύπτουν το γεγονός ότι, ακόμη και στη διεθνή βιβλιογραφία, είναι πρόβλημα στις περισσότερες περιπτώσεις η ανεύρεση δύο εκπαιδευτικών εγχειριδίων, γενικής αποδοχής, για το ίδιο αντικείμενο βέβαια.

Η διαδικασία εξέλιξης του ΔΕΠ, ο τρόπος εκλογής διοικητικών οργάνων και η ύπαρξη ενός συγγράμματος ασφαλώς και εμφανίζουν προβλήματα. Η αναζήτηση όμως ευθυνών στο Ν. 1268/82 είναι βεβιασμένη ενέργεια και, το σημαντικότερο, υποκρύπτει την αδυναμία διατύπωσης πειστικής πρότασης εξόδου από την κρίση. Μιας πρότασης που μόνο η πανεπιστημιακή κοινότητα δεν μπορεί να διαμορφώσει, αφού τα σταθερά στοιχεία της κρίσης του ελληνικού πανεπιστημίου τροφοδοτήθηκαν και τροφοδοτούνται από γενικότερες πολιτικές και συγκυρίες. Η καταγραφή των στοιχείων της κρίσης, που ακολουθεί, δεν μπορεί να θεωρηθεί εξαντλητική, είναι όμως ενδεικτική των πηγών προέλευσής των.

- Η ανεπαρκής χρηματοδότηση των πανεπιστημίων (η οποία σε σταθερές τιμές ελαττώνεται συνεχώς) δυσχεραίνει τη λειτουργία τους, μέχρι του σημείου να θεωρείται κατόρθωμα ότι παραμένουν ακόμη ανοικτά. Έτσι, σήμερα έχει καταστεί αδύνατη η συμμετοχή μέλους ΔΕΠ σε συνέδριο, εκτός αν καλύψει το ίδιο τα έξοδα. Οι βιβλιοθήκες είναι περιορισμένες και η αγορά νέων βιβλίων

και περιοδικών αποτελεί εξαίρεση. Οι εμπνευστές του συνθήματος «τα ΑΕΙ να εξεύρουν πόρους απ' άλλες πηγές», (εκτός της κρατικής χρηματοδότησης), αξίζουν την τιμή να το αποτολήσουν πρώτοι και τότε με έκπληξη θα αντιληφθούν ότι το υπάρχον δημόσιο λογιστικό θα τους καταλογίσει την ενέργεια αυτή επεικώς ως παράτυπη.

- Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός φοιτητών, συνέπεια κάθε φορά κάποιας κυβερνητικής σκοπιμότητας, χωρίς ανάλυση αύξηση της υλικοτεχνικής υποδομής, αποτελεί αρνητικό παράγοντα στη βελτίωση του επιπέδου σπουδών. Είναι αδύνατη η διδασκαλία π.χ. σε ακροατήρια 200 φοιτητών, διότι αποκλείεται η δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας και προβληματισμού, που, όμως, είναι απαραίτητη στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Η υπερβολικά μεγάλη ανεργία, ειδικότερα στους αποφοίτους των ΑΕΙ, ενισχύει την πεποίθηση των φοιτητών ότι από υποψήφιοι επιστήμονες μετατρέπονται σε υποψήφιους άνεργους. Είναι φανερό ότι μια τέτοια διαπίστωση τους οδηγεί σε μείωση του ενδιαφέροντός των για συστηματική και αποτελεσματική παρακολούθηση. Βέβαια, αν όλοι οι φοιτητές αποφασίσουν να προσέλθουν ταυτόχρονα στο μάθημα θα διαπιστώσουν ότι δεν υπάρχει χώρος και καθίσματα για όλους.
- Η εκπαίδευση στην κατώτερη και μέση βαθμίδα ελάχιστα καλλιεργεί την αναζήτηση και την ανάπτυξη κριτικού πνεύματος, με κορύφωση τις εισαγωγικές εξετάσεις, που αποτελούν το ανώτερο στάδιο της στείρας αποστήθισης. Η διαμόρφωση μιας τέτοιας αντίληψης στους υποψήφιους φοιτητές δυσχεραίνει την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, που στηρίζεται (ή τουλάχιστον θα έπρεπε να στηρίζεται) στη σύνθεση πολλών απόψεων και στην κριτική τους θεώρηση.

Όσο για τα προηγούμενα στοιχεία είναι φανερό ότι συμβάλλουν στην κρίση μ' ένα τρόπο που γίνεται μόνιμος και ότι η προέλευσή τους βρίσκεται εκτός πανεπιστημίου. Τελευταία, όμως, τα ΑΕΙ δέχονται μια συνολική επίθεση, υπό μορφή αφορισμών, όπως:

- Πρέπει να εντατικοποιηθούν οι σπου-

δές.

- Είναι ανάγκη να γίνει σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή.

Και όλα αυτά με την επίκληση της εξ αποκαλύψεως και ολίγον οργουελιανής χρονολογίας του 1992.

Ας δούμε όμως ποιους αφορούν ή ποιους έπρεπε να αφορούν οι αφορισμοί.

Η εντατικοποίηση των σπουδών αποτελεί συστατικό στοιχείο της πανεπιστημιακής ζωής και αυτό διότι αποτελεί το μόνο μηχανισμό μεγιστοποίησης του αποτελέσματος της εκπαιδευτικής διαδικασίας (στο μικρό σχετικά χρονικό διάστημα που παρέχεται). Το ερώτημα, όμως, είναι γιατί το πανεπιστήμιο θα πρέπει να αποτελέσει εξαίρεση μιας κοινωνικής και οικονομικής δομής, που χαρακτηρίζεται από τα χαμηλότερα επίπεδα παραγωγικότητας στον κόσμο, και όπου ο ευδαιμονισμός, ο ωχαδερφισμός και ο εφησυχασμός αποτελούν συστατικά στοιχεία;

Η σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή είναι απαραίτητη και καθοριστική για την ανάπτυξη της χώρας. Συνήθως, όμως, εμφανίζεται με τη μορφή καταλογισμού ευθυνών στο πανεπιστήμιο, είτε για την απουσία έρευνας σ' αυτό, είτε επειδή αυτή δεν είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες της παραγωγής. Ουδέν αναληθέστερον. Ως επιβεβαίωση, αρκεί να αναφερθεί ότι το υπουργείο Βιομηχανίας στο πρόγραμμα για την έρευνα και την τεχνολογία (με τον τίτλο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Έρευνας και Τεχνολογίας - ΕΠΕΤ και το οποίο έχει εντάξει στο Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης - ΣΠΑ) προσδιορίζει ως βασικό άξονά του την ενθάρρυνση της ζήτησης (από την παραγωγή) ερευνητικών και τεχνολογικών πληροφοριών. Αυτό βέβαια δεν είναι τυχαίο, αλλά προκύπτει από τη διαπίστωση ότι η ζήτηση αυτή από τον δευτερογενή τομέα είναι ασήμαντη έως και μηδενική. Η σημερινή κατάσταση στον τομέα της μεταποίησης είναι συνέπεια του δασομβιώτου τρόπου ανάπτυξης του. Ακόμη και σήμερα, με τη σχετική απελευθέρωση των αγορών και τους εμφανείς πλέον κινδύνους από τον ανταγωνισμό, δεν έχει συνειδητοποιηθεί η σημασία της έρευνας από τη βιομηχανία. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο τομέας αυτός συμμετέχει στο κόστος της έρευνας κατά 9,4%, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά στην Ευρώπη είναι της τάξης του 50%.

Είναι φανερό ότι τέτοιου είδους αφορισμοί είναι απλώς μια προσπάθεια μεταφοράς ευθυνών και δημιουργίας άλλοθι, που στοχεύουν στη συγκάλυψη μιας χρόνιας κοινωνικής και οικονομικής κρίσης, η οποία ασφαλώς αντανακλάται και στο πανεπιστήμιο.

Σ' όλα αυτά έρχεται να προστεθεί ένας νέος μη ελεγχόμενος παράγοντας, το ιδιωτικό πανεπιστήμιο. Η είσοδός του συνοδεύεται με συνθηματικές επιγραφές για βελτίωση και για εκσυγχρονισμό των ΑΕΙ, που θα προκύψουν από την ανάπτυξη του ανταγωνισμού. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο ανταγωνισμός συμβάλλει θετικά, όταν διενεργείται σε υγιές περιβάλλον. Είναι όμως τέτοιο η ελληνική περίπτωση;

- Με ένα πανεπιστήμιο που η γραφειοκρατική ένταση στη λειτουργία του γίνεται απαγορευτική σε κάθε προσπάθεια εκσυγχρονισμού;
- Με πεδίο ανταγωνισμού τον διανεμητικό μηχανισμό πτυχίων, που θα διογκώσει την ανεργία; Βέβαια, η διανομή πτυχίων έρχεται να καλύψει ένα αίτημα που εκφράζεται με έντονη κοινωνική πίεση. Σ' αυτή την περίπτωση, όμως, θα πρέπει να απαντηθεί από τους εμπνευστές του ιδιωτικού πανεπιστημίου, πώς ικανοποιείται ταυτόχρονα το δικαίωμα για μόρφωση και δουλειά των νέων;
- Με την απόπειρα στελέχωσης του ιδιωτικού πανεπιστημίου από το υπάρχον ΔΕΠ, το οποίο, σύμφωνα με τους επικριτές του, δεν είναι της κατάλληλης στάθμης;

Πιθανώς το ιδιωτικό πανεπιστήμιο να εξυπηρετεί ορισμένα οικονομικά συμφέροντα, να ικανοποιεί ένα αίτημα κοινωνικής αναγνώρισης (όπως είναι το πτυχίο) και να εκφράζει μια ακραία αντίληψη φιλελευθερισμού, παράλληλα όμως μεγεθύνει τη μόνιμη πλέον κρίση στο πανεπιστήμιο. Μια κρίση που για το ξεπέρασμά της απαιτείται ψυχραιμία, διαμόρφωση κλίματος συναίνεσης και σφαιρική μελέτη των προβλημάτων. Με αντικείμενικό σκοπό:

- Να αναγνωρισθούν τα σταθερά στοιχεία της κρίσης (ανεργία, χρηματοδότηση, πλαίσιο λειτουργίας) για να διαμορφωθούν οι κατάλληλες πολιτικές.
- Να εντοπισθούν τα προβλήματα που δημιουργήσε ο Ν. 1268/82, ώστε να υπο-

στεί τις απαραίτητες τροποποιήσεις χωρίς κομματικούς ρεβανσισμούς.

- Να αποκατασταθεί η αναγκαία αντιστοιχία μεταξύ παραγωγής - έρευνας - σπουδών.
- Να εισαχθούν μηχανισμοί ελέγχου και αξιολόγησης του συνολικού πανεπιστημιακού προϊόντος (αν επιτρέπεται η έκφραση).
- Να διαμορφωθούν διαδικασίες ανόνομης παρέμβασης της πανεπιστημιακής κοινότητας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Η βαρύτητα της αποστολής του πανεπιστημίου και η πολυπλοκότητα των προβλημάτων που αντιμετωπίζει δεν επιτρέπουν ευκαιριακές λύσεις, αδιαφανείς διαδικασίες και πυροσβεστικά μέτρα. Αντίθετα, επιβάλλουν μακροχρόνια και σφαιρική μελέτη, στην οποία θα πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι ενδιαφερόμενοι και εμπλεκόμενοι φορείς. ■